

Dobičkonosnost poslovanja gozdarskih družb s koncesijo za izkoriščanje državnih gozdov

Business Profitability of Forestry Companies Having a Concession for State-owned Forest Use

Slavka KAVČIČ*, Sergeja SLAPNIČAR**

Izvleček:

Kavčič, S., Slapničar, S.: Dobičkonosnost poslovanja gozdarskih družb s koncesijo za izkoriščanje državnih gozdov. *Gozdarski vestnik*, 66/2008, št. 4. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 6. Prevod avtorici, lektura angleškega besedila Breda Misja. Lektura slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Namen pričujočega prispevka je analizirati uspešnost poslovanja družb, ki imajo koncesijo za izkoriščanje gozdov Republike Slovenije. Prispevek poskuša pojasniti, kakšno je poslovanje družb in kolikšen je vpliv koncesijske odškodnine na uspešnost poslovanja. Ob tem ugotavljamo tudi, kakšne bi bile podlage, ki bi omogočale ugotoviti ekonomsko upravičeno višino koncesije.

Ključne besede: gozdarske družbe, koncesija, predračunski stroški, analiza poslovanja

Abstract:

Kavčič, S., Slapničar, S.: Business Profitability of Forestry Companies Having a Concession for State-owned Forest Use. *Gozdarski vestnik*, 66/2008, Vol. 4. In Slovenian, with abstract in English, lit. quot. 6. Translated into English by the authors. Proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic. Proofreading of the English text Marjetka Šivic.

The aim of the paper is to analyse overall performance of forestry firms that have a concession to operate and maintain governmental forests and in particular to shed light on the question how the actual amount of the concession affects performance. We compare the method for determination of concession and the budgeted items with the actual revenues and costs to find out whether the concession amount is justified.

Key words: forestry firms, concession, budget costs, performance analysis

1 UVOD

Ekonomska funkcija gozdov je pogosto v nasprotju s splošno koristno funkcijo, zato ni čudno, da je gospodarjenje z gozdovi predmet številnih državnih omejitev in raziskav, med katere sodi tudi pričujoči prispevek. Gozdarstvo sodi med dejavnosti, v katerih so zemlja in druge naravne danosti odločilni proizvodni dejavnik. Po naravnih razmerah se v Sloveniji razlikujejo tudi posamezna geografska območja, na katerih se razprostirajo državni gozdovi. Pri organizaciji in delovanju gozdarstva so razlike v naravnih in proizvodnih razmerah poskušali omiliti tako, da so za gospodarjenje z gozdovi oblikovali večje zaokrožene celote – gozdnogospodarska območja. Pri tem so bile poleg geografske sestavine upoštevane še biološka, ekonomska in druge razsežnosti. Kmalu pa se je pokazalo, da gozdnogospodarska območja po gozdarski zmogljivosti niso niti približno enaka, kar so poskušali upoštevati pri gozdarski zakonodaji. Tako je bil že leta 1974 v poslovanje gozdarstva uveden »institut izravnavanja razmer pri gospodarjenju z

družbenimi gozdovi«. Gozdna gospodarstva, ki so gospodarila z gozdovi, so lahko prosto upravljala le s tistim delom dobička, ki ni bil posledica nadpovprečnih naravnih razmer (več o tem glej Kavčič et al. 1989, str. 20–43).

Podjetja, ki so gospodarila z gozdovi enega gozdnogospodarskega območja, so imela gozdove, ki so bili v družbeni in zasebni lasti. Problem neenakih gospodarskih razmer se je pokazal le pri družbenih gozdovih, saj so šle razlike v zasebnih gozdovih v žep ali iz žepa zasebnih lastnikov.

Po osamosvojitvi Slovenije privatizacija družbene lastnine ni obšla gozdnogospodarskih podjetij. Gospodarjenje z zasebnimi gozdovi je bilo prepuščeno zasebnim lastnikom, družbeni gozdovi pa so postali last države. V njenem imenu je Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije postal upravljavec državnih gozdov in zavezanec za vračanje gozdov denacionalizacijskim upravičencem (zakon o Skladu kmetijskih zemljišč in

*Prof. dr. S. K., **doc. dr. S. S., Ekonomska fakulteta, Univerza Ljubljana

gozdov Republike Slovenije, UL RS, št. 10/1993). Po zakonu je bila predvidena oddaja gospodarjenja z državnimi gozdovi v koncesijo. Koncesijski akt, ki opredeljuje predmet koncesije in njene pogoje, je Uredba o koncesiji za izkoriščanje gozdov v lasti Republike Slovenije (osnovna leta 1996, dopolnjena leta 2000). V uredbi je izkoriščanje gozdov opredeljeno v širšem pomenu, saj poleg sečnje in spravila lesa zajema prodajo lesa, obnovo, varstvena in gojitvena dela v gozdovih ter vsa druga dela, ki so potrebna za zagotavljanja socialnih in ekoloških funkcij gozdov ter gradnjo in vzdrževanje gozdne infrastrukture. Iz tega izhaja, da je skrb koncesionarja celotno gospodarjenje z gozdovi in ne le njihov gospodarski del, ki naj bi mu prinašal dobiček.

Podjetja, ki dobijo v koncesijo državne gozdove, morajo plačati koncesijsko odškodnino, ki mora biti tako strukturirana, da bo na eni strani vzpodbujala podjetja za dobro gospodarjenje z vsemi funkcijami gozdov, na drugi strani pa ne bo omogočala pridobivati dobička na račun boljših naravnih razmer. Dobiček naj bi pripadal lastniku, v tem primeru državi.

Po veljavni zakonodaji koncesijsko odškodnino izračunamo tako, da od prihodkov, ki so odvisni od obsega prodaje lesa in prodajne cene faza kamionska cesta, odštejemo stroške sečnje in spravila in na tak način izračunamo bruto znesek koncesijske dajatve. Od tega zneska odštejemo stroške za splošno koristne funkcije, kamor sodijo: gojenje in varstvo gozdov, gradnja gozdnih vlak, gradnja cest ter stroški socialnih in ekoloških funkcij gozdov. Kako pridobiti podatke za izračun koncesijske dajatve, je določeno v Uredbi o koncesiji za izkoriščanje gozdov v lasti republike Slovenije.

Za določitev cene posameznega dela v gozdu so pomembni normativi za dela v gozdovih, ki jih je pripravilo Ministrstvo za gozdarstvo in objavilo v Uradnem listu, številka 11/1999, in jih brez sprememb še vedno uporablja pri izračunu koncesijske odškodnine. Določeni so za sečnjo, ročno spravilo lesa, spravilo lesa s konji, spravilo lesa s traktorji, spravilo lesa z žičnicami, gradnjo gozdnih vlak, gojenje gozdov in varstvo gozdov. Na podlagi teh opredelitev je mogoče izračunati prihodke in potroške prvin poslovnega procesa, ne pa še stroškov. Kako določiti normativno ceno prvin poslovnega procesa, je predpisano v že omenjeni uredbi. Iz njenih določil izhaja, da je izhodišče za izračun stroškov dnina, to je 8-urni delavnik. Vrednost dnine sestavljata dve postavki, in sicer:

- bruto dnina, ki jo izračunamo tako, da za enoto dela izhodiščno plačo po veljavni kolektivni pogodbi za gozdne delavce pomnožimo s količnikom 3,4, pri čemer izhodiščna plača ne sme presegati izhodiščnih plač gradbene dejavnosti za več kot 50 %. Kot izhodiščna plača za gozdnega delavca je vzeta plača za IV. tarifni razred;
- stroški gozdarskih delovnih strojev, ki jih delavci uporabljajo pri delu, in sicer tako, da upoštevamo tržne cene strojev, tekoče cene goriva in maziva ter predpisane amortizacijske dobe. Stroški vzdrževanja strojev so lahko največ v višini amortizacije.

Plačilo odškodnine za koncesijo določimo tako, da od predvidene letne realizacije za posekan in prodan les po tržni vrednosti na kamionski cesti odštejemo priznane stroške izkoriščanja gozdov, vendar plačilo odškodnine praviloma ne more biti manjše od 3 % tržne vrednosti lesa na kamionski cesti. Iz tega izhaja, da morajo koncesijsko odškodnino plačati tudi tiste družbe, ki bi sicer imele negativen donos. Na koncu obračunskega obdobja izračunamo koncesijsko odškodnino na podlagi realiziranih količin in cen. Iz tega izhaja, da je upoštevano giblivo predračunavanje.

Koncesije so bile podeljene gozdnogospodarskim podjetjem za obdobje 20 let brez javnega razpisa, ker so upravljala z gozdovi z uveljavitvijo zakona o gozdovih iz leta 1996 (Uradni list RS, št. 34/1996).

Namen prispevka je analizirati uspešnost poslovanja družb, ki imajo koncesijo za izkoriščanje gozdov Republike Slovenije. Prispevek poskuša pojasniti, kakšno je poslovanje družb in kolikšen je vpliv koncesijske odškodnine na uspešnost poslovanja. Ob tem ugotavljamo tudi, kakšne bi bile podlage, ki bi omogočale ugotoviti ekonomsko upravičeno višino koncesije.

Družbe, ki imajo koncesijo, so naslednje: Soško gozdno gospodarstvo Tolmin, d.d., Gozdno gospodarstvo Bled, L. egoles gozdarstvo, tesarstvo, d.d., Škofja Loka, Gozd Ljubljana, d. d., Gozdno gospodarstvo Postojna, d.d., Gozdarstvo Grča, d.d., Kočevje, Gozdno gospodarstvo Novo mesto, d.d., Gozdno gospodarstvo Brežice, d.o.o., Gozdno gospodarstvo Celje, d.o.o., Gozdno gospodarstvo Nazarje, d.d., Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, d.d., Gozdno gospodarstvo Maribor, d.d., Gozdno in lesno gospodarstvo Murska Sobota, d.o.o., Gozdarstvo Gornja Radgona, d.o.o., in Snežnik, d.d., Kočevska Reka.

2 VIRI PODATKOV

Analiza temelji na dveh virih podatkov: analizo poslovanja družb smo naredili na podlagi javno objavljenih računovodskih izkazov (AJPES), analiza vpliva koncesijske odškodnine na uspešnost poslovanja pa temelji na podatkih, zbranih v vprašalniki, ter na podatkih Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov o gibljivem predračunu, ki vsebuje normativne stroške glede na dejansko posekane količine lesa v koncesijskih gozdovih. Pri prvem delu analize smo lahko obravnavali vseh petnajst podjetij, v drugem delu analize pa sta izpadli dve podjetji zaradi likvidacije ali ker nismo prejeli vprašalnika.

3 ANALIZA USPEŠNOSTI DRUŽB

Čeprav vse analizirane družbe delujejo v gozdarski panogi, pa se njihova celotna dejavnost razlikuje, saj različne družbe vključujejo različen obseg vertikalnega povezovanja s področja gozdarstva in lesne predelave. Nekatere družbe so usmerjene izključno na gozdarstvo, večina pa ima v svojem proizvodnem programu tudi bolj ali manj zahtevno proizvodnjo s področja lesne predelave. Nekatere družbe imajo v svoji proizvodnji žagalnice, druge pa proizvajajo tudi bolj zahtevne proizvode lesa za končno potrošnjo in za pohištveno industrijo.

To v veliki meri otežuje primerljivost in analizo z vidika ocene poslovanja posameznih družb, še bolj pa oceno z vidika ustreznosti politike določanja koncesijskih odšzkodnin za družbe.

Ključna področja analize so dobičkonosnost poslovanja, plačilna sposobnost in učinkovitost gospodarjenja s sredstvi in obveznostmi. Vse to predstavljamo v tako imenovani shemi *DuPont*, ki predstavlja povezanost kazalnikov in vpliv posameznih dejavnikov na uspešnost poslovanja.

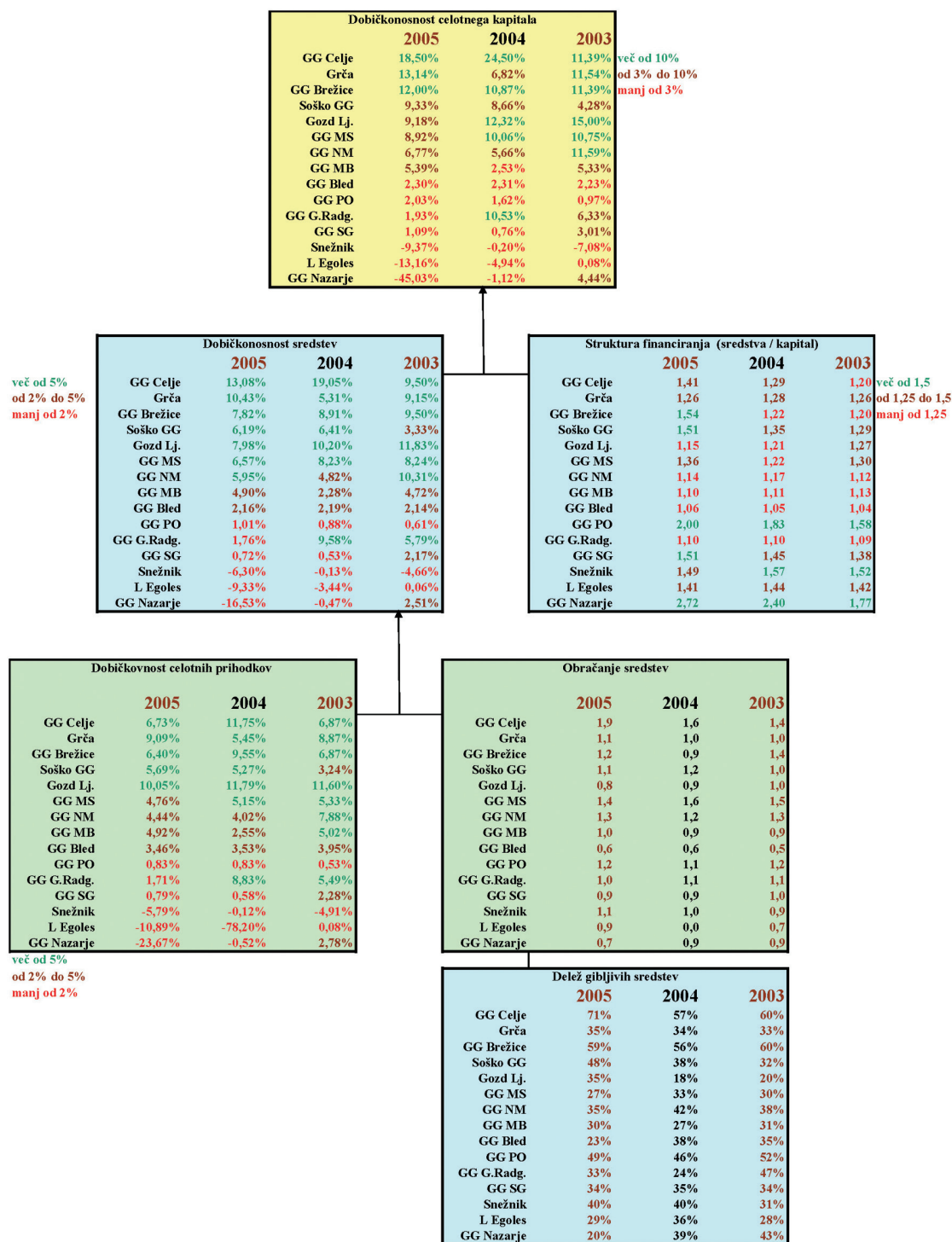
Leta 2005 je dobičkonosnost kapitala analiziranih družb v povprečju znašala 2 % in se je v zadnjih treh letih zmanjšala s 6 % (leta 2005 je povprečje dobičkonosnosti kapitala za celotno gospodarstvo znašalo 5,6 %, za leto 2004 5,4 % in za leto 2003 4,6 %). Vendar pa je treba opozoriti, da so med analiziranimi družbami zelo velike razlike v uspešnosti.

Leta 2005 je skupina uspešnejših družb (6 družb) dosegla več kot 9-odstotno dobičkonosnost kapitala, kar je glede na tveganost poslovanja in relativno nizek finančni vzvod razmeroma dober rezultat (v preteklosti so dosegali še večjo dobičkonosnost). Na drugi strani pa imajo tri družbe negativen rezultat poslovanja, iz česar izhaja, da imajo tudi negativno dobičkonosnost kapitala. Povprečna čista dobi-

konosnost sredstev gozdarstva celo presega raven v gospodarstvu, ki je za leto 2003 znašala 2,1 %, za leti 2004 in 2005 pa 2,4 %. To kaže, da razlog za manjšo dobičkonosnost kapitala gozdarskih družb ni manjša dobičkonosnost sredstev, pač pa višja raven kapitala v pasivi, kot je značilna za povprečje v gospodarstvu (v gozdarskih družbah le-ta znaša v povprečju 68 %, v gospodarstvu pa 43 % leta 2005).

Shema kaže, da dobičkonosnost kapitala pojasnjuje predvsem dobičkonosnost sredstev, struktura financiranja oziroma finančni vzvod pa ima manjši vpliv zaradi manjše variabilnosti na dobičkonosnost kapitala. Podjetja z večjo dobičkonosnostjo sredstev imajo praviloma tudi večjo dobičkovnost prihodkov (maržo), ne pa nujno tudi najhitrejšega obračanja sredstev (čeprav za najboljše podjetji v panogi, GG Celje in Grčo, velja, da sta v vseh pogledih uvrščeni zelo visoko).

Iz navedenega lahko sklepamo, da je v gozdarski panogi za dobičkonosnost kapitala kot mero uspešnosti pomembno obvladovati dobičkovnost celotnih prihodkov oziroma marže. To kaže predvsem na to, da je za uspešnost ključno obvladovanje stroškov na eni strani in doseganje ustreznega obsega prodaje glede na sredstva na drugi. Zavedati pa se je treba vseh vzvodov dobičkonosnosti kapitala in poskušati optimizirati tudi finančno strukturo ter obračanje sredstev v okviru možnosti in tehničnih značilnosti poslovanja. Analiza prikazuje, da je variabilnost uspešnosti poslovanja med analiziranimi podjetji velika, saj se dobičkonosnost kapitala razteza kar v razponu od 18,5 % do -45 %, dobičkonosnost sredstev pa v razponu od 13 % do -16,5 %. Odgovor na vprašanje, ali je poslovanje zdravo in kaže dobro gospodarjenje, ne more biti enoten za vse družbe. Kaže se značilnost, da imajo uspešnejše družbe (GG Celje, Grča, GG Brežice, Soško GG, Gozd Ljubljana, GG Murska Sobota in GG Maribor) 'zdravo' poslovanje v večini vidikov in tudi ustrezno strukturo financiranja. Najslabša podjetja (Snežnik, L egoles, Nazarje) pa niso najslabša le v dobičkonosnosti, pač pa se to odraža tudi pri financiranju. Zaradi nesposobnosti ustvarjati dobiček in 'zdrave' denarne tokove pri poslovanju imajo nevzdržno pokritje obresti in plačilno sposobnost, čeprav kazalnik kapitala v pasivi ne vzbuja skrbi. Taka podjetja imajo zaradi dediščine preteklosti še vedno veliko kapitala, ki pa mu niso sposobna zagotavljati primerne donosa. Ogroženo je tudi nadaljnje zadolževanje, saj ne zmorejo pokrivati niti obresti. To pomeni, da je s tem ogroženo njihovo poslovanje, rast in poslovna uspešnost, kar vodi v začarani krog. Druga podjetja

Slika 1: Du Pont shema

Fig.: 1 Du Pont Scheme

imajo kazalce financiranja na ustreznih ravni, kar jim zagotavlja pridobivanje finančnih virov od bank, predvsem pri boljših podjetjih pa njihova dobičkonosnost kaže tudi na možnosti dokapitalizacije. Vse to pomeni, da njihovo nadaljnje poslovanje in rast nista ogrožena z vidika financiranja.

4 USPEŠNOST KONCESIJSKE DEJAVNOSTI

Med bistvenimi vprašanji poslovanja podjetij s koncesijsko dejavnostjo je vprašanje, kolikšen je vpliv koncesijske odškodnine na uspešnost poslovanja. Javno dostopni podatki ne zadoščajo za odgovor na to vprašanje. V ta namen je bilo treba pridobiti posebne podatke z vprašalniki. Kateri podatki so to, je odvisno od izhodišča. Če izhajamo iz stališča, da bi morala analiza pokazati, kako bi gozdarsko podjetje poslovalo v primeru, da bi opravljalo le dejavnost, ki izhaja iz koncesije, bi bilo treba vse bilančne podatke (izkaz poslovnega izida in bilanco stanja) razdeliti na del iz koncesije in drugo. Takih podatkov pa ni mogoče zagotoviti, saj družbe nimajo ustrezno organiziranega notranjega računovodstva, ker ne potrebujejo takih informacij. Na uspešnost posamezne dejavnosti v veliki meri vpliva tudi politika podjetja glede razporeditve splošnih stroškov na posamezne dejavnosti. Zato smo za analizo dejavnosti s koncesijskimi gozdovi zahtevali tudi podatke za druge dejavnosti. Razlog je bil v tem, da smo hoteli vsaj približno vedeti, koliko splošnih stroškov so

podjetja pripisala tem dejavnostim. Znano je namreč, da podjetja lahko s pripisovanjem splošnih stroškov eni ali drugi dejavnosti zelo izboljšajo ali poslabšajo njen poslovni izid. Vsa gozdna gospodarstva niso posredovala vseh podatkov. To je tudi razlog, da število analiziranih enot ni povsod enako številu koncesionarjev.

4.1 Struktura prihodkov

Vsa analizirana podjetja so prihodke pridobivala iz različnih dejavnosti. Nadrobneje so prihodki prikazani v nadaljevanju.

Analiza kaže, da je glavni razlog za različno dobičkonosnost kapitala in sredstev ter različne dobičkovnosti prihodkov struktura dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo podjetja. Preglednica 2 prikazuje povprečno strukturo v panogi: najmočnejša dejavnost je izkoriščanje koncesijskih gozdov, ki v povprečju predstavlja 36,6 % prihodkov, 13,3 % prihodkov pa podjetja zaslužijo s prodajo lesa iz zasebnih gozdov. Negozdarskih prihodkov je kar 34,4 % celotnih prihodkov in so po obsegu skoraj enako močno zastopani, kot so prihodki iz prodaje lesa iz koncesijskih gozdov. Samo izkoriščanje koncesijskih gozdov nima prevladujočega vpliva na poslovni rezultat podjetij, saj v povprečju več kot 60 % prihodkov ustvarjajo druge dejavnosti.

Po posameznih podjetjih se struktura precej razlikuje. Glede na to, da je pri najboljših podjetjih v panogi koncesijska dejavnost zelo močno zastopana,

Preglednica 1: Celotni prihodki analiziranih družb v SIT / *Total revenues of the analysed firms*

	2005	2004	2003
Št. enot (N)	13	13	13
Povprečje	1.878.958.275	1.683.122.782	1.564.819.598
Mediana	1.402.240.000	1.315.179.868	1.262.287.001
Std. odklon	1.501.367.116	1.154.933.812	1.096.533.377

Preglednica 2: Struktura prihodkov v letu 2005 v % / *Revenues structure in 2005 in %*

	Prihodki iz koncesijskih gozdov v celotnih prihodkih	Prihodki iz zasebnih gozdov v celotnih prihodkih	Drugi prihodki gozdarstva v celotnih prihodkih	Negozdarski prihodki v celotnih prihodkih	Prevozi v celotnih prihodkih
Št. enot (N)	13	13	13	13	13
Povprečje	36,6	13,3	5,5	34,4	10,1
Mediana	32,2	10,4	2,8	22,3	11,4
Std. odklon	17,6	12,3	7,8	25,2	7,3
Minimum	13,3	0,0	0,0	4,4	0,0
Maksimum	63,7	44,4	25,1	75,3	20,1

Preglednica 3: Delež posameznih vrst prihodkov v negozdarskih prihodkih leta 2005 (v %)*Share of individual income types in non-forestry incomes in the year 2005 (%)*

	Št. enot (N)	Povprečje	Stand. odklon
Trgovina	13	7,3	13,6
Predelava	13	34,9	39,7
Najemnine	13	3,6	9,0
Prihodki CMS	13	4,0	14,4
Prodaja osn. sredstev	13	1,5	5,4
Drevesnice	13	0,0	0,0
Nizke gradnje	13	0,0	0,0
Finančni prihodki	13	16,7	18,6
Drugi negozdarski prih.	13	32,0	36,3

pri najslabših dveh podjetjih pa podpovprečno, bi lahko sklepali, da ukvarjanje s koncesijsko dejavnostjo ni vzrok za podpovprečno dobičkonosnost. Pri tem smo ugotovili, da imata največji delež prihodka iz koncesijske gozdov podjetji, ki imata celo po normativih negativen donos in nista nadpovprečno uspešni. Zaključek iz tega lahko sklenemo v naslednjih smereh:

- da imajo nekatera gozdna gospodarstva v gospodarjenju pretežno nadpovprečno donosne gozdove, izračun koncesijske dajatve pa razlik ne upošteva v zadostni meri,
- da na dobičkonosnost GG vplivajo druge dejavnosti,
- da na uspešnost poslovanja vplivajo predvsem poslovne odločitve vodstva podjetij in ne toliko delež koncesijskih gozdov.

Druga najmočnejša dejavnost so negozdarski prihodki, ki so po svoji strukturi zelo raznoliki. Največji del zavzema predelava lesa 39,7 %.

4.2 Različne ravni poslovnega izida in koncesijska odškodnina

Na uspešnost podjetja vplivajo na eni strani prihodki, na drugi pa stroški. Žal pa so po posameznih dejavnostih evidence o prihodkih veliko natančnejše kot evidence o stroških. Zakaj? V podjetju imamo tri vrste stroškov, ki lahko zamegljujejo uspešnost posamezne dejavnosti. To so neposredni stroški, ki jih lahko pripišemo posameznim vrstam dejavnosti, proizvodom ali storitvam, in posredni stroški, za katere je značilno, da so skupni več proizvodom oziroma več dejavnostim, zato jih je treba na posamezne vrste dejavnosti ali vrste proizvodov razporediti s pomočjo ključev. Za pravilno razporeditev stroškov je treba zelo natančno poznati njihove povzročitelje, evidence morajo biti

natančne, stroškovno računovodstvo pa mora biti primerno organizirano. Žal v analiziranih podjetjih večina naštetih pogojev ni izpolnjenih in podjetja so razporejala splošne stroške za namen te analize (vsaj takšne imamo informacije) po svoji najboljši moči na koncesijsko in druge dejavnosti. Prav to, da podjetja nimajo ustreznih evidenc in imajo posledično manj kakovostno razdelitev stroškov na posamezne dejavnosti, je velika pomanjkljivost za sklepanje, katere dejavnosti so uspešnejše in katere manj. Sklepali smo, da za neposredne stroške lahko razmeroma natančno vedo, kateri se nanašajo na koncesijsko dejavnost in kateri na druge dejavnosti, saj jih praviloma računajo s pomočjo normativov.

Za evidenco, kateri stroški in v kolikšnem obsegu zadevajo posamezno dejavnost, smo uporabili nekoliko drugačen pristop, kot ga ima Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov. Upoštevali smo naslednjo kalkulacijsko shemo:

1. Neposredni stroški proizvodnje (posek in spravilo)

	Faza gozd (posek)	Spravilo
Stroški materiala		
Stroški storitev		
Stroški dela		
Stroški amortizacije opreme, uporabljene v koncesijskih gozdovih		
Drugi neposredni stroški		

2. Posredni stroški izkoriščanja koncesijskih gozdov (posredni proizvajalni stroški)

= Poslovni izid 1

3. Stroški gojenja gozdov, vzdrževanja cest in vlak ter stroški socialnih funkcij

= Poslovni izid 2 ali normativna koncesijska odškodnina

4. Posredni stroški (to so upravni stroški, ki odpadejo na koncesijske gozdove)

= **Poslovni izid 3**

5. Dejansko nakazilo koncesijske dajatve

= **Poslovni izid 4 ali čisti poslovni izid**

V vsakem podjetju lahko izračunajo poslovni izid stopenjsko in tako ugotovijo, na kateri stopnji so določeni stroški tako pomemben dejavnik, da je končni poslovni izid takšen in ne drugačen. Od GG-jev smo zbrali podatke tako, da je mogoče izračunati poslovni izid koncesijske dejavnosti na štirih stopnjah. Prvostopenjski poslovni izid, imenovali ga bomo **poslovni izid 1**, je razlika med prihodki in neposrednimi stroški poseka, spravila lesa in drugimi splošnimi proizvodnimi stroški. Drugostopenjski poslovni izid je razlika med prihodki in vsemi stroški, ki zadevajo izkoriščanje koncesijskih gozdov (to so tudi stroški gojenja gozdov, vzdrževanja cest in vlak in stroški socialnih funkcij gozdov). Imenujemo ga **poslovni izid 2**.

Ekonomsko pravilo je, da podjetja s svojo koncesijsko dejavnostjo morajo poravnati tudi ustrezen del splošnih upravnih stroškov. Zaradi upoštevanja tega pravila nas zanima tudi tretjestopenjski poslovni izid, to je razlika med poslovnim izidom 2 in vsemi stroški, ki zadevajo izkoriščanje koncesijskih gozdov. To pa so tudi neproizvajalni splošni stroški oz. stroški uprave (**poslovni izid 3**). Pri razdelitvi neproizvajalnih (upravnih) splošnih stroškov smo opazili, da so nekatera podjetja pripisala razmeroma velik delež splošnih stroškov uprave koncesijski dejavnosti. Čeprav ne poznamo podlag, ki so jih podjetja uporabila za razporejanje tovrstnih stroškov in zato ne moremo ocenjevati njihove ustreznosti, pa je le čudno, da so podjetja v povprečju pripisala 43,4 % splošnih stroškov

koncesijski dejavnosti, čeprav v povprečju dosegajo le 36 % prihodkov iz te dejavnosti in da razmerje med najvišjim in najnižjim deležem pripisanih splošnih upravnih stroškov na intervalu variira od 0 do 75 %. Čeprav vemo, da celotni prihodki niso odraz resnične potrebe po več splošnih stroških, smo menili, da je primerno, da za razporejanje upravnih stroškov upoštevamo kot morebitno podlago tudi strukturo prihodkov. Odločitev utemeljujemo s tem, da za plačilo stroškov nimamo vira, če nimamo prihodkov. Vsako podjetje mora svoje stroške prilagoditi svojim prihodkom. Na tem temelji večina sodobnih metod za obvladovanje stroškov. Zato smo poslovni izid 3 izračunali na dva načina: prvič po podatkih, ki so jih posredovala podjetja o višini splošnih stroškov, ki jih pripisujejo koncesijski dejavnosti (to imenujemo Poslovni izid 3a) in drugič po preračunu splošnih stroškov s ključem, ki odraža delež koncesijske dejavnosti v strukturi prihodkov (to imenujemo Poslovni izid 3b). Če predpostavimo, da se porazdeljuje stroške neproizvodne režije v enakem razmerju, kot znaša delež ustvarjenih prihodkov v določeni dejavnosti v celotnih prihodkih, in na novo izračunamo stroške neproizvodne režije po tem ključu, je poslovni izid 3b pri večini podjetij boljši od poslovnega izida 3a.

Čisti poslovni izid oz. poslovni izid 4 nam pokaže čisti rezultat poslovanja s koncesijskimi gozdovi. Ker pa po metodologiji Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov koncesijska odškodnina znaša vsaj toliko, kot znaša poslovni izid 2, smo izračunali še razliko med poslovnim izidom 2 ter dejansko plačano koncesijsko dajatvijo (**razlika**).

Na podlagi podatkov iz vprašalnikov lahko izračunamo stopenjske poslovne izide za celotni vzorec v povprečju in posamezne GG (česar pa zaradi zaupnosti podatkov ne razkrivamo). Izračun je prikazan

Preglednica 4: Predračunski in realizirani poslovni rezultat ter vrednost koncesijske odškodnine v mio SIT / *Budgeted and actual performance and the actual amount of concession in mio SIT*

	Poslovni izid 1	Poslovni izid 2	Donos po gibljuvem predračunu sklada	Poslovni izid 3a	Poslovni izid 3b	Dejansko nakazilo
Povprečje 2005	120,54	2,95	63,26	-69,61	-59,30	77,46
Minimum 2005	-410,89	-515	-58	-515	-575	2
Maksimum 2005	426,05	183	289	91	71	316
Povprečje 2004	100,48	6,88	67,14	-62,47	-58,18	70,90
Minimum 2004	-336,19	-439	-36	-439	-498	2
Maksimum 2004	499,63	252	308	108	67	308
Povprečje 2003	117,36	11,74	71,81	-18,61	-49,11	43,76
Minimum 2003	-335,04	-424	-51	-99	-480	0
Maksimum 2003	423,23	253	316	115	92	129

Preglednica 5: Razlika med poslovnim izidom 2 ter dejansko koncesijsko odškodnino in poslovni izid 4 / *The difference between gross profit 2 and actual concession and gross profit 4*

	Razlika med poslovnim izidom 2 in koncesijsko odškodnino	Poslovni izid 4
Povprečje 2005	-74,50	-147,06
Povprečje 2004	-69,13	-138,47
Povprečje 2003	-32,02	-63,03

v preglednicah v nadaljevanju:

Preglednici 4 in 5 prikazujeta, da je leta 2005 znašal povprečni poslovni izid 1 120 mio SIT, poslovni izid 2 pa 2,95 mio SIT. To pomeni, da dejanski stroški poseka, spravila in drugi splošni proizvodni stroški presegajo normativne, saj naj bi po normativnem izračunu donosa s strani Sklada le-ta znašal kar 63 mio SIT. Dejansko nakazilo koncesijske odškodnine presega tudi normativni donos Sklada in v povprečju znaša 77,46 mio SIT. To pomeni, da v povprečju za kar 74,5 mio SIT presega poslovni izid 2. V povprečju znaša poslovni izid 3a (to je poslovni izid po pokritju splošne režije) –69 mio SIT, kar pomeni, da podjetja ne pokrivajo splošnih stroškov, ki nastanejo s koncesijsko dejavnostjo. Poslovni izid 3b, ki je izračunan s preračunanimi splošnimi stroški po načelu strukture prihodkov, je sicer nekoliko boljši, in sicer –59 mio SIT, vendar tudi zelo negativen. Podobne razlike so bile tudi v letih 2004 in 2003.

Pri analizi sem nam je postavilo vprašanje: Kaj pomeni, da minimalni znesek koncesijske dajatve znaša 3 % prodaje? Pri vseh GG-jih bi morala biti obračunana in nakazana v višini najmanj 3 % prodajne cene. Vendar izračuni kažejo, da načelo minimalne koncesijske odškodnine ni bilo upoštevano. Iz zakonskega določila o minimalni koncesijski odškodnini 3 % prodajne cene tudi izhaja, da vsi GG-ji pri gospodarjenju s koncesijskimi gozdovi niso v enakopravnem položaju. Tistim GG-jem, ki imajo slabše gozdove, niso priznani vsi normativni stroški, medtem ko tistim, ki imajo boljše gozdove, so. To pomeni, da koncesijska odškodnina (neodvisno od GG-jev) različno vpliva na dobičkonosnost posameznih GG-jev, kar zagotovo ni ekonomsko pravično.

V nadaljevanju prikazujemo razkorak pri doseženih prodajnih cenah ter stroških, pa tudi pri posekanih količinah med podatki sklada (podatki sklada so imenovali »planski«) in podatki GG-jev. Preglednica 6 prikazuje, pri katerih stroških so bili normativi najbolj preseženi. Navajamo relativne deleže dejanskih prihodkov in stroškov glede na normativne. Leta 2005

so prihodki presegali planske prihodke, v letih 2004 in 2003 pa jih niso dosegali. Dejanski stroški poseka presegajo normativne za kar okoli 60 odstotnih točk. Del razlage smo našli v večjih stroških dela in slabih evidencah za ugotavljanje neposrednih stroškov. Realizirani drugi stroški proizvodnje znašajo več kot 400 % načrtovanih, vendar v absolutnem pomenu to ne pomeni velikih odmikov, saj ti stroški znašajo le 5 do 6 % prihodkov. Za precej odstotnih točk presegajo normativne stroške tudi stroški vzdrževanja cest in vlak. Stroški socialnih funkcij znašajo 0 %, vendar je pri tem v veliko primerih kazalec nedefiniran zaradi ničelnega imenovalca (0 znašajo normativni stroški socialnih funkcij pri devetih podjetjih od trinajstih). Podatki Sklada ne vsebujejo postavke socialni stroški, pač pa le postavko 'drugi stroški'. Predvidevali smo, da gre za socialne in ekološke funkcije gozdov, saj glede na Uredbo 'drugi stroški' niso vključeni. Stroški spravila znašajo le okoli 60 % normativnih stroškov kljub njihovi relativno visoki absolutni višini. Zopet se nam postavlja vprašanje točne razdelitve stroškov na obe dejavnosti.

Iz individualnih podatkov, ki so nam jih posredovala podjetja, izhaja, da najuspešnejša podjetja sploh ne dosegajo normativnih stroškov poseka in spravila, druge pa nekoliko presegajo (vendar drugi stroški znašajo manjši delež prihodkov kot prvi skupini). Manj dobičkonosna podjetja presegajo normativne stroške spravila in poseka tudi za 100 odstotkov in več. V nekaterih podjetjih so neposredni proizvodni stroški tudi za 50 % in več višji od drugih. Kaže se značilnost, da uspešnejša podjetja uspejo veliko ceneje posekati in spraviti les, čeprav se zavedamo, da je višina stroškov odvisna od težavnosti terena in drugih pogojev poslovanja. Na dolgi rok je opravičljiva samo težavnost terena, medtem ko je treba druge pogoje poslovanja prilagoditi tako, da sledijo načelu učinkovitosti.

Stroški dela predstavljajo v stroških poseka in spravila v povprečju kar 46 % stroškov, zato smo primerjali velikosti povprečnih mesečnih plač v podjetjih, da bi ugotovili, če so plače eden izmed razlogov za veliko spremenljivost proizvodjalnih stroškov. Ugotovimo, da najuspešnejša podjetja sicer imajo tudi najvišje bruto mesečne plače, vendar imajo ista podjetja tudi relativno majhne skupne proizvodjalne stroške ter majhen delež stroškov dela v stroških poseka in spravila. Ne moremo trditi, da je izplačevanje plač nad normativi, kajti podjetja ustvarjajo velik delež prihodkov zunaj koncesijske dejavnosti. Iz tega sledi, da si lahko zaslužno obračunavajo višje plače. Verjetno pa je res, da v določenem podjetju višje plače zajamejo vse delavce: tiste, ki se ukvarjajo z negozdarskimi dejav-

Preglednica 6: Delež realizacije prihodkov, količin in stroškov glede na gibljivi načrt / % of actual revenues, quantities and costs to budgeted

	N – opazovanih	N – manjkajočih	Povprečje 2005	Povprečje 2004	Povprečje 2003
Realizacija prihodkov glede na načrt	13	0	111 %	98 %	99 %
Realizacija poseka glede na načrt	13	0	100 %	100 %	99 %
Odstotek dejanskih stroškov poseka glede na normativne	13	0	159 %	153 %	154 %
Odstotek dejanskih stroškov spravila glede na normativne	13	0	60 %	54 %	45 %
Realizirani drugi neposredni stroški proizvodnje glede na normativne	13	0	456 %	457 %	434 %
Odstotek realiziranih stroškov gojenja gozdov glede na normativne	13	0	101 %	97 %	119 %
Odstotek realiziranih stroškov vlak glede na normativne	13	0	115 %	101 %	123 %
Odstotek realiziranih stroškov vzdrževanja cest glede na normativne	11	2	139 %	81 %	76 %
Odstotek realiziranih socialnih stroškov glede na normativne	4	9	0 %	60 %	23 %

Preglednica 7: Povprečni poslovni izidi v SIT/ m³ / Average levels of gross profit in SIT per m³

	Povprečna cena lesa v koncesijskih gozdovih	Poslovni izid 1 na m ³	Poslovni izid 2 na m ³	Poslovni izid 3a na m ³	Poslovni izid 4 na m ³
Povprečje 2005	7.995,8	1.621,0	-644,1	-1.435,9	-2.305,8
Povprečje 2004	7.629,6	1.548,2	-548,1	-1.312,8	-2.183,7
Povprečje 2003	7.634,8	1.728,2	-511,0	-1.282,7	-2.084,6

nostmi in nakupom lesa iz zasebnih gozdov, pa tudi tiste, ki gospodarijo s koncesijskimi gozdovi. Zato se pri ugotavljanju dejanskih stroškov proizvodnje del višjih plač preliva v gozdarsko dejavnost. Dokler ne bo zahtev po natančnejših notranjih evidencah, tudi ne bo mogoče ocenjevati učinkovitosti samo gozdarske dejavnosti. Med podjetji je velika variabilnost v produktivnosti dela: razponi podjetij se razlikujejo tudi za več kot trikrat.

5 OCENA PRIMERNOSTI KONCESIJSKIH DAJATEV IN ZAKLJUČKI

Za oceno primernosti koncesijskih odškodnin bi morali, prvič, preveriti ustreznost normativov iz leta 1999. Ne samo, da bi morali upoštevati tehnološki napredek, pač pa bi morali s študijo napraviti temeljito analizo porabe gospodarskih prvin. Gibljivi predračun normativnega donosa, ki

smo ga dobili v analizo s Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov, je vseboval le podatke o stroških poseka, spravila in drugih proizvodnih in neproizvodnih stroških. Šele ko bi ugotovili sestavine stroškov, bi bilo smiselno ugotavljati odmike dejanskih stroškov od normativnih. Med ocenjenimi stroški smo naredili primerjavo in ugotovili, da vsi dejanski stroški presegajo normativne, le stroški spravila lesa znašajo v povprečju 60 % normativnih. Vendar je tu tudi vprašanje delitve splošnih stroškov med različne dejavnosti. Drugič: podatki so nekonsistentni v toliko, da izračun koncesijske odškodnine, ki izhaja iz Skladovih podatkov, ni enak dejanskemu plačilu koncesije. Pri tem ne vemo, kje nastajajo razlike. Tretjič: ni razumljivo niti to, da država ni upravičenka do presežka v primeru bolj kakovostnih gozdov in lažjega terena za posek, saj normativni stroški in prihodki očitno niso prilagojeni razlikam v kakovosti gozdov in dostopnosti terena.

Kljub navedenim dilemam pa menimo, da analiza omogoča naslednje zaključke:

1. Analiza kaže, da je glavni razlog za različno dobičkonosnost kapitala in sredstev ter različne dobičkovnosti prihodkov struktura dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo podjetja. Na poslovni rezultat podjetij samo izkoriščanje koncesijskih gozdov ne vpliva prevladujoče, saj v povprečju več kot 60 % prihodkov ustvarjajo druge dejavnosti.
2. Če primerjamo donos iz koncesijskih dejavnosti s skupno dobičkonosnostjo in deležem koncesijske dejavnosti v prihodkih, ugotovimo, da velik donos ne opredeljuje deleža koncesijske dejavnosti, niti vnaprej ne zagotavlja velike dobičkonosnosti.
3. Koncesijska odškodnina različno vpliva na dobičkonosnost GG-jev že zaradi zakonskega določila, da koncesijska odškodnina ne more biti manjša od 3 % prodajne vrednosti. Iz tega izhaja, da so v slabšem položaju GG-ji, ki imajo slabše gozdove, saj zanje niso upoštevani vsi normativni stroški.
4. Razlika v stroških, ki so za realiziran obseg poslovanja v koncesijskih gozdovih posredovali GG-ji, in stroških, ki jih prizna Sklad, kaže na neskladje. Razlika verjetno izhaja iz tega, da imajo GG-ji:
 - a. drugačne normative, kot jih upošteva Sklad (v plus ali minus, verjetno v minus, saj je skoraj neverjetno, da bi GG-ji za plačilo delavcem upoštevali več kot 10 let stare norme);
 - b. drugačne cene porabe prvin poslovnega procesa glede plač, materialnih osnovnih sredstev itn. GG-ji morajo pri svojem poslovanju upoštevati okolje, v katerem delujejo, sicer tvegajo, da bo moten proizvodni proces.

Predlogi za izboljšanje obstoječega stanja:

1. **Sprememba izračuna koncesijske odškodnine.** Izračun mora temeljiti na kalkulaciji, ki bo pokazala, koliko je za posamezno dejavnost, skladno z obsegom dela, potrebnih neposrednih stroškov materiala, dela in drugih neposrednih stroškov ter splošnih stroškov. Vsi stroški naj bi bili določeni ob upoštevanju težavnosti terena, le stalni stroški na podlagi vnaprej dogovorjenega sodila. Lahko bi bila uporabljena shema iz SRS, 16/SRS, 16. 13. Pri tem je treba potroške in cene potroškov opredeliti na realnih podlagah. Potroške je treba prilagajati spremembam na tehničnem in tehnološkem področju, saj gozdarstvo ne more biti imuno za tehnološki in tehnični razvoj. Pri cenah je treba upoštevati raven cen in okolje, v katerem deluje posamezni koncesionar. V normativnih cenah je treba enako kot stroške upoštevati tudi dobiček, saj nobena delniška družbe na dolgi rok ne more

preživeti, če ne ustvarja dobička. Tega bi bilo treba izračunati iz normativnega koeficienta dobičkonosnosti in ga prilagoditi na sredstva, uporabljena pri pridelavi lesa iz koncesijskih gozdovih.

2. **Normativi** bi morali biti postavljeni tako, da bi spodbujali produktivnejšo proizvodnjo. Sklad bi moral skupaj s koncesionarji najti način, da bi se proizvodni proces kljub posebnostim proizvodnega procesa kolikor je mogoče posodobil in prinesel koristi Skladu in koncesionarjem.
3. **Vzpostavitev ustreznih evidenc pri koncesionarjih.** Koncesionar mora imeti za potrebe nadzora vzpostavljene evidence, najprej o predravninskih stroških za obseg poslovanja, nato pa o dejanskih stroških, ločeno po naravnih vrstah in po funkcionalnem načelu. Poleg tega mora biti iz evidenc jasno razvidno, koliko splošnih spremenljivih stroškov se nanaša na dejavnost v koncesijskih gozdovih in na kakšen način so bili stroški ugotovljeni. Za stalne stroške mora biti vnaprej predpisana podlaga, ki jo morajo upoštevati vsi koncesionarji.
4. **Vzpostavitev ustreznega nadzornega mehanizma.** Sklad mora vzpostaviti nadzorni mehanizem, ki bo zagotovil, da koncesionar za izračun koncesnine ne bo sporočal podatkov, ocenjenih brez ustreznih notranjih računovodskih evidenc. To pomeni, da bodo podatki, ki jih Sklad upošteva pri izračunu, odraz resničnega stanja.

6 LITERATURA IN VIRI

- Anketa gozdnogospodarskih organizacij glede poslovanja v letih 2003, 2004, 2005
- KAVČIČ, Slavka, POGAČNIK, Janez, DOBRE, Andrej, REBULA, Edvard, ĐUKIĆ, Toni, OTRIN, Zdenko (1989): Merjenje gospodarske zmogljivosti gozdnogospodarskih območij v SRS Sloveniji, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, VDO Biotehniška fakulteta, Institut za gozdno in lesno gospodarstvo, VTOIZD za gozdarstvo, Strokovna in znanstvena dela 103, Ljubljana.
- Letna poročila družb, objavljena na spletni strani AJ PES-a (za obdobja 2003–2005): <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=704>
- Slovenski računovodski standardi 2006, Slovenski Inštitut za revizijo, Ljubljana 2006
- Uredba o koncesiji za izkoriščanje gozdov v lasti Republike Slovenije (Uradni list RS, 34/1966 in 11/1999)
- Zakon o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 10/1993, 68/1995 Odl.US: U-I-78/93, 1/1996 (23/1996 - popr.), 108/2001 Odl.US: U-I-13/00, 33/2003 Skl.US: U-I-151/01-15)